

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udvalgte digte

Citation: Ewald, Johannes: "Udvalgte digte", i Ewald, Johannes: *Udvalgte digte*, udg. af Esther Kielberg ; Kim Ravn , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1999, s. 279. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ewald02dkval-shoot-idm140323880207408.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte digte

Noter II til Tillæg

Fra Samtl. Skr. bd. I: »Tilegnelse« og »Fortale«

Trykt efter SS bd 3, s. 231-53.

Noterne til tillægget indskrænker sig til de nødvendige. Enkelte af dem er udarbejdet med udgangspunkt i fodnoterne til *Dansk litterær kritik. Fra Anders Sørensen Vedel til Sophus Claussen*. Et udvalg ved Jørgen Elbek (1964).

163

Kongen: Christian VII, se n.t.s. 11. - *det første Bind*: Udgivelsen omfatter fire bind (se indledning til Noter, s. 223), hvoraf Johannes Ewald vistnok redigerede det første. Af digte indeholder bindet foruden en række hyldest- og sørgedigte til kongehuset - heriblandt sørgesangene over Frederik V - nogle kantater og anden kirkelig musik, bl.a. passionsoratoriet fra 1771. Bindet rummer desuden digtene »Poenitenten«, »En aandelig Sang mod Selvmord«, »Følelser ved den hellige Nadvere«, »Til Sielen« og »Indfødsretten« (titlernes ortografi er udgavens). Af dramaer med indlagte arier er »Landsbye-Høitiden« medtaget.

164

Prolegomener(s): forord (flertal).

165

Hæng: tilbøjelighed. - *slibrige*: glatte, vanskelige. - *Medarbejdere*: her: digterkolleger. - *vist*: sikkert. - *Poeter (...)* *fødes*: Tanken stammer fra Cicero (106-43 f.Kr.), som i forsvarstalen *Pro Archia* kap. 8 udtrykker, at digtere er noget medfødt; forekommer som »bevinget ord« i flere formuleringer; kendest er nok »Nascimur poetae, fimus oratores«, lat.: Vi er født som digtere, vi bliver (uddannet til) talere.

166

je suis aussi peintre: I *Pensées détachées sur la peinture, l'architecture et la poésie* (1776-77) skriver Denis Diderot: »Heureux celui qui parcourant la vie des grands hommes les approuve et ne les admire point, et dit:«, fr.: Lykkelig den, som, når han betragter store mænds liv, føler respekt, men ikke beundring for dem og siger: - *Son pittor anch'io*«, ital.: Også jeg er maler. Se Diderot: *Heros et martyrs. Salon 280des 1769, 1771, 1775, 1781* udg. af Else Marie Bukdahl, Annette Lorenceau og Gita May (Paris, 1995), s. 393 og note 55. Ordene tillægges den ital. maler Correggio (1494-1534) som hans udråb ved synet af et af Rafaels malerier. - *Quod (...) erat*: lat. Alt, hvad jeg ville skrive, blev til vers; fra Ovids (43 f.Kr.-18 e.Kr.) selvbiografiske elegier *Tristia* IV, 10,26. Motto for Ewalds dramatiske digt »Adamiaden, et Drama om Guds Godhed« (1765), en forløber for tragedien »Adam og Eva« (1769). - *besynderlig*: enestående, usædvanlig.

167

Edelmann, Chr. (1698-1768): ty. teolog, pga. kontroversielle teologiske synspunkter blev han i sin samtid betragtet som en farlig kætter. - *Mandrin*, Louis: fransk smuglerkonge (1724-55). - *Englerne tænke (...)* *ligesom vi*: jf. Luk. 15,7. - *Sisygambis('s)*: Da Alexander den Store i 333 f.Kr. sejrede over perserkongen Dareios, blev dennes mor Sisygambis taget til fange; Aleksander skal have behandlet hende med stor hensynsfuldhed. - *Canut*: Knud den Store (da. konge, d. 1035); en anekdote fortæller, at han for at belære en skjald, der smigrede ham, om sin magts begrænsning satte sig på sin trone ved strandbredden og bød havet holde bølgerne tilbage fra hans fødder. Da vandet skyllede hen over dem, lod han det være et bevis på, at Gud er den eneste, der er almægtig.

168

Diogen[es]: gr. filosof af den kyniske skole (d. ca. 323 f.Kr.); if. overleveringen levede han tilfreds i en tønde. - *Carl den Tolvte* (1682-1718): sv. konge. 1709-13, efter nederlaget ved Poltava, lå han med resterne af sin hær uden for byen Bender ved floden Dnjestr. Skildret som et frivilligt fangenskab af Voltaire i 1729. - *Phillipiden (...)* *den cyniske Philosoph*: Alexander den Store (jf. n.t.s. 104) var søn af kong Filip af Makedonien. If. overleveringen opsøgte han Diogenes, som han beundrede, og spurgte, om han kunne gøre

noget for ham. Diogenes svarede: Flytte dig, du skygger for solen. - *den stærke Bernhardt*: ej identificeret; måske figur i folkebog el. eventyr. Navnet er af oldhøjtysk oprindelse og betyder den hårde el. stærke bjørn. - *Miltiades* (d. 489 f.Kr.): athensk fyrste. - *Themistokles* (525-460 f.Kr.): athensk feltherre, statsmand. - *Aristides* (530-467 f.Kr.): attisk feltherre, statsmand. - *Cornelius*('): den rom. historieskriver Cornelius Nepos (ca. 100-25 f.Kr.); forfatter til berømte hærføreres biografier, som blev brugt ved begynderundervisning i latin. - *Pausanias* (d. 468 f.Kr.): spartansk konge. - *Ly sander* (d. 395 f.Kr.): spartansk feltherre og statsmand. - *Agesilaus* (444-360 f.Kr.): spartansk konge. - *Atticus* (109-32 f.Kr.): rom. ridder, 281 historisk forfatter, Ciceros ven og forlægger. - *tyede*: tydede, læste; oversatte og kommenterede på skolemanér. - *Rousseau's Tilbedere (...)* *denne Bog (...)* *for Ungdommen*: I *Émile*, 3. bog (1762) anbefaler Jean-Jacques Rousseau *Robinson Crusoe* som børnelæsning. - *Tom Jones*: se efterskrift s. 193. - *positiv*: sikker på.

169

Spradebasse: laps. - *Smetius*: formentlig H. Smetius a Leda (egl. de Smet) (1537-1614), flamsk digter, hvis håndbog i lat. verslære blev meget udbredt. - *Weinrichius*: Der henvises til C. G. Jöcher: *Allgemeines Gelehrten-Lexicon* (1750-51), som omtaler flere filologisk kyndige med efternavnet Weinrich, fx Valent. W. (1553-1622) ty. rektor, digter og grammatiker; udgav bl.a. *carmine latino & graeco*. - *Latien(s)*: af Latium, en omskrivning for Rom, romerriget. - *Flaccus*: Horats, se n.t.s. 37. - *Virgil*: Vergil, se n.t.s. 31. - *Pius Æneas*: helten, den fromme, »dydige« Æneas i Vergils *Æneide*. - *Fidus Achate(s)*: Æneas' tro følgesvend i *Æneiden*.

170

Høiskolen: universitetet. - *Erudite*: lat. egl. eruditi: mænd af faget, de lærde. - *Klopstock*: se efterskrift, s. 192 og 195. - *Kaalund*: vel H. V. Kaalund (1709-67), en lejlighedsdigter. - *Elvens og Moldauens Bredde*: Med floderne Elben og Moldau hentydes der til Den preussiske Syvårskrig, se efterskrift s. 194.

171

Clio [Kleio] (...) *Thalia* (...) *Melpomene*: hhv. historieskrivningens, komediens og tragediens muse. - *Hollats*: David Hollaz (1648-1713): ty. teolog. - *Reinbeck*, J.G. (1683-1741): ty. teolog. - *Brochmann*: Jesper Brochmand (1585-1652): Sjællands biskop, hvis *Huspostil* fik stor udbredelse. - *Afhandling*: »Svar paa det Spørgsmaal: Hvorfor var en Guddommelig Forløser nødvendig for det Menneskelige Kiøn?« (1762). - *Vittighed*: ånd. - *et eneste (Stykke)*: if. Knud Lyne Rahbek (*Hesperus*, s. 36) brudeversene fra 1765 til hørkræmmer Ebbesen og jfr. Huulegaard (s. 7f), men A.D.Jørgensen mener (s. 248), at der må være tale om et lejlighedsdigt fra 1762-64. - *en af mine Venner*: L. J. Benzon (1740-99), cand.theol., Ewalds ven på Valkendorfs Kollegium. - *mit mislykkede Tog (...)* *Tab*: se efterskriften s. 194 og 195.

172

LYKKENS TEMPEL: se efterskriften s. 195. If. A.D.Jørgensen er værket vistnok skrevet før Arendsens bryllup. - *Poulsen*, A. B. (1726-64), præst og digter, medlem af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse. - *Sneedorff(s)*: se n.t.s. 67. - *Carstens*: se efterskriften s. 209.

173

Følgagtighed: (ikke nedsættende) om at rette sig efter nogen/noget. - *uforbederlig*: fuldkommen. - *en Arie, et Chor, og et Recitativ*: se s. 9ff. 282 - *konstig, og vittig*: kunstforstandig og åndfuld. - *fjerde Lectie*: latinskolens næstøverste el. tredjeøverste klasse.

174

ADAM OG EVA [egl. Ewa] *eller Den Ulykkelige Prøve* (1769): se efterskriften s. 209. - *den ældre Corneille*(s): den fr. tragedie digter Pierre C. (1606-84), hvis mindre kendte broder Thomas C. (1625-1709) også skrev tragedier. - *Forfatteren af Messiaden*: Klopstock; jf. n.t.s. 46. - *Sentiments*: følelsesudbrud.

175

Batteux, Charles (1713-80): fr. filosof og litterat, kendt for værket *Les beaux arts réduite à une même principe* (1746), da. *Indledning til de skønne Konster og Videnskaber* (1773). Fælles for kunstarterne er if. B. efterligning af naturen, dvs. naturens skønneste træk udvælges og udvikles til en idealisering, som dog ikke må overskride det sandsynlige. »De skønne Kunster« blev i sidste halvdel af 1700-tallet fællesbetegnelse for poesi, maleri, musik, skulptur og dans. - *Planskrivere*: systematikere. - *Horatzes Brev til Pisonerne*: H.s (se n.t.s. 37) poetik *Ars poetica*. - *Boileau(s)*: Nicolai Boileau-Despréaux (1636-1711): fr. digter og kritiker; hans *L'Art poétique* (1674) sammenfatter den klassicistiske humanismes poetik: efterligning af naturen og den ældre litteratur, fornuft, mådehold, klarhed. - *Pope*, Alexander (1688-1744): jf. n.t.s. 116. - *Mulgrave*: den eng. digter John Sheffield (1684-1721), jarl af Mulgrave, er kendt for sit *An Essay on Poetry*. - *Corneilles Discusser*: C.s tre teoretiske værker: *Discours de l'utilité et des parties du poème dramatique*, *Discours de la tragédie* og *Discours des trois unités*, alle fra 1660. - *fem fierding Aar*: ét og et kvart år. - *Wieland(s) (...)*

Machperson(s): se efterskriften s. 191.-*ROLFKRAGE*: se efterskriften s. 210.

176

Præg af: vidnesbyrd om. - *Anacreon*: gr. digter fra midten af 6. årh. f.Kr.; skrev ret konventionel poesi om vin og kærlighed. A. har givet navn til en ty. litterær retning, anakreontikken, der florerede ca. 1740-70 som en gren af rokokodigtningen. En elegant og vittig, selskabelig og underholdende poesi, der ikke gav sig ud for at være mere. - *Simonides* fra Keos (556-468 f.Kr.). S. stillede sig i magthavernes tjeneste og var den første gr. digter, der skrev digte på bestilling. - *Archilochus*: gr. digter, ca. 650 f.Kr.; digtede om krig og kærlighed.

177

Humor: temperament.- *Pindus*: se n.t.s. 125. 283 Tak til redaktør, cand. mag. Svend Eegholm-Pedersen, som har gennemlæst og suppleret notemanuskriptet, til cand.mag. Finn Gredal Jensen, som har givet gode rettelses- og suppleringsforslag til hele udgaven, til centerleder, dr. phil. h.c. Niels Jørgen Cappelørn, der har besvaret tvivlsspørgsmål om allusioner til GT og NT, samt til lektor, dr. phil. Vibeke Winge, som har gennemset Esther Kielbergs tyske oversættelser.